

LANA MILIVOJEVIĆ*, ROMAN TOMAŠKOVIĆ**

Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternative kazni zatvora

Sažetak

Uz uvodne napomene vezane uz penalni sustav općenito i dosadašnja iskustva u kažnjavanju zatvorskom kaznom koja su dovela do potrebe preispitivanja ispunjenja svrhe kazne zatvora (recidivizam, prenapučenost zatvora, penalni populizam itd.), u ovom će se radu predložiti izvaninstitucionalni modalitet kažnjavanja, kao jedna od alternativa kazni zatvora i jedno od mogućih rješenja za uočene probleme. Radi se o probaciji kao svojevrsnom novitetu u hrvatskom zakonodavstvu, te Zakonu o probaciji (ZoPro) koji je u prosincu 2009. stupio na snagu. Pri samom razmatranju tematike bit će definiran pojam probacije, uz navođenje i pojašnjenje međunarodnih izvora koji čine izvorišne osnove za probaciju, a potom će se u bitnijim značajkama prezentirati odredbe novog Zakona o probaciji vezane uz samu organizaciju sustava probacije u Republici Hrvatskoj, probacijske poslove i odredbe vezane uz izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom te rad za opće dobro na slobodi. Potpuna primjena instituta probacije očekuje se do 1. siječnja 2012. godine kada se treba početi primjenjivati i nadzor uvjetno otpuštenog osuđenika, te pomoć žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i počinitelja. U međuvremenu se očekuje okončanje donošenja niza podzakonskih propisa predviđenih samim Zakonom o probaciji.

Ključne riječi: *penalni sustav, kaznenopravne sankcije, alternative kazni zatvora, probacija.*

* mr. sc. Lana Milivojević, dipl. iur., predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

** Roman Tomašković, bacc. crim., policijski službenik za suzbijanje prekograničnog kriminaliteta u Postaji aerodromske policije Rijeka, Policijska uprava primorsko-goranska.

UVOD

Razvoj društva, međunarodne integracije i dosadašnja iskustva u kažnjavanju zatvorom, doveli su do potrebe preispitivanja ispunjenja svrhe kazne zatvora.¹ Prikupljeni podaci o stopi recidiva bili su porazni za svaki pravosudni sustav koji je takvo ispitivanje proveo.² Prenapučenost zatvora i kaznionica³, penalni populizam i istovremeno porast broja počinjenih kaznenih djela već dugo tvore "začarani krug" u kojem se vrti društvo, pravosuđe i kažnjenici. Nemali broj stručnjaka slaže se s tezom da su zatvori "kriminalni fakulteti" te kao takvi uopće ne služe svojoj svrsi, a kazna zatvora samo produbljuje socijalni i psihološki jaz između zatvorenika i društva/okoline.

Nesposobnost prilagodbe bivšeg zatvorenika i nebriga društva za rehabilitaciju i resocijalizaciju u skladu s općeprihvaćenim normama, generirali su i znatan porast kriminalnog recidiva. Kada se tome pribroji ekonomska neisplativost zatvorske kazne kao glavnog oblika kažnjavanja, postavlja se pitanje može li društvo reagirati nekim novim, izvaninstitucionalnim modalitetima kažnjavanja i u kojim slučajevima?

Bez pobližeg nabiranja, treba reći kako su brojne zemlje Europske unije prihvatile *probacijski sustav*, a kao tendencija približavanja EU i u Republici Hrvatskoj je krajem 2009. godine donesen Zakon o probaciji (NN 153/09. – ZoPro).

1. PROBACIJA – ŠTO JE TO?

Pri definiranju samog pojma probacije možemo navesti kako se prema nekim autorima probacija označava kao:

– Sam termin probacija može imati različita značenja, ovisno o kontekstu u kojem se njime koristimo. Prema kriminološkom rječniku, probacija je supervizija počinitelja u uvjetima slobode koju provodi određeni službenik suda (nekada nazvan probacijski službenik ili službenik sankcija u zajednici (*community corrections officer*)). Danas se smatra kao "alternativa zatvoru", premda se, povijesno gledano, smatrala "alternativom kažnjavanju". (McLaughlin, Muncie, 2003:223 i 224, prema Kovčo Vukadin i dr., 2009:718).

– Probacija se najbolje definira kao koncept koji je puno širi od jedne sankcije i obuhvaća sve probacijske aktivnosti u području kaznenog pravosuđa (predistražni postupak, istražni postupak, odlučivanje o sankciji, postsankcijsko razdoblje). Iz tog razloga vrlo je teško pronaći hrvatsku riječ koja bi obuhvatila toliko različitih aktivnosti, to prije

¹ Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora jest, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora (u daljnjem tekstu: zatvorenik), njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima (čl. 2. Zakona o izvršavanju kazne zatvora).

² Podaci za vremensko razdoblje 1999.–2008. govore o porastu od preko 300% već osuđivanih osoba, dakle recidivista, u ukupnom broju osuđenih. Izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2009/PDF/34-bind.pdf - 15. 7. 2010.

³ Kapacitet zatvora u Republici Hrvatskoj je 3 351 zatvorenik, dok je u lipnju 2010. godine u zatvorima bilo smješteno 5 197 zatvorenika. Zakonom o izvršavanju kazne zatvora propisani su standardi smještaja zatvorenika, pored ostalog i 4 m² i 10 m³ prostora po zatvoreniku (čl. 74. st. 3.). Prosječno se godišnje u Republici Hrvatskoj izriče oko 20 000 kazni zatvora, od čega bezuvjetnih više od 3 000. Već iz samih brojki može se zaključiti da smještajni kapaciteti nisu dovoljni.

što se termin "*probation system*" uvriježio na međunarodnoj razini (Kovčo Vukadin i dr., 2009:719).

– Sukladno ZoPro-u, u članku 1. stavku 2. se određuje: "Probacija je uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenog djela tijekom koje službenici probacije provode postupke usmjerene na smanjenje rizika da počinitelj ponovi kazneno djelo."

– Pri širem određivanju pojma probacije, može pomoći i činjenica da Europska organizacija za probaciju⁴ kao svoj cilj navodi "promociju socijalnog uključivanja počinitelja kroz sankcije i mjere u zajednici", od kojih je jedna i probacija. Tako, mjere u zajednici uključuju: a) probaciju, b) rad u zajednici, c) medijaciju i d) mirenje.

2. MEĐUNARODNI IZVORI KAO PRAVNI TEMELJ PROBACIJE

Vezano uz ustanovljavanje i reguliranje sustava probacije, kao i na mnogim drugim područjima, polazne osnove dane su kroz određene postavljene temeljne standarde (rezolucije UN-a, preporuke Vijeća ministara Europske unije). U skladu s preporukama i rezolucijama svaka država zasebno realizira svoj sustav probacije sukladno vlastitim potrebama i mogućnostima. Najvažniji međunarodni akti ili smjernice koje uređuju probaciju jesu:

1. **UN-ova standardna minimalna pravila za izvaninstitucionalne sankcije** pružaju set osnovnih načela s ciljem promoviranja izvaninstitucionalnih sankcija i minimalnu zaštitu za osobe prema kojima se one provode. Cilj pravila je promoviranje veće uključenosti zajednice u upravljanje kaznenim pravosuđem, posebice u tretmanu počinitelja, kao i razvoj osjećaja odgovornosti prema društvu kod počinitelja.

2. **Preporuka Vijeća ministara R(99)22 o zatvorskoj prenapučenosti i inflaciji zatvorske populacije** sadrži moguće mjere smanjenja zatvorske populacije u svakom stadiju kaznenog postupka.

3. **Preporuka Vijeća ministara R(92)16 o Europskim pravilima o sankcijama i mjerama u zajednici** temeljni je dokument u području probacije i regulira različite sadržaje predviđanja i primjene sankcija i mjera u zajednici.

4. **Preporuka Rec (2000)22 o poboljšanju primjene Europskih pravila o sankcijama i mjerama u zajednici** – kroz dva dodatka; Dodatak 1 odnosi se na preporučivanje vremenskog određenja trajanja sankcije ili mjere u zajednici, i Dodatak 2 koji obuhvaća sljedeće preporuke:

- **zakonski okvir** – zakonski treba predvidjeti dovoljan broj prikladno različitih sankcija i mjera u zajednici; u situaciji donošenja novih zakona treba predvidjeti mogućnost primjene izvaninstitucionalne sankcije ili mjere umjesto zatvaranja kao referentne sankcije za određena kaznena djela; treba ostaviti mogućnost za uvođenje novih sankcija i mjera na pokusnoj osnovi koja mora poštovati etičke standarde međunarodne zajednice

⁴CEP – *The European Organisation for Probation*, sa sjedištem u Utrechtu, Nizozemska. Organizacija promovira pan-europsku suradnju na polju probacije i općenito mjera u zajednici. Također, za Europsku uniju i Vijeće Europe CEP je relevantno stručno tijelo za sva pitanja probacije, te time predstavlja "glas probacije u Bruxellesu".

- **praksa sankcioniranja** – tamo gdje ustavna načela i pravna tradicija dopuštaju, treba uspostaviti logičku (racionalnu) podlogu za sankcioniranje u odnosu prema zatvaranju, proširenje korištenja sankcijama i mjerama u zajednici i omogućivanje kompenzacije žrtvi; državni odvjetnici i suci trebaju biti uključeni u proces kreiranja i promjena politike o korištenju sankcija i mjera u zajednici i trebaju biti informirani o njihovim učincima, posebno osiguravajući široko razumijevanje prirode tih sankcija i mjera u pravosudnim stručnim krugovima; posebnu pažnju treba obratiti definiranju olakotnih okolnosti koje omogućuju izbjegavanje zatvaranja i primjenu sankcije ili mjere u zajednici
- **osnovni zahtjevi za učinkovitu primjenu sankcija i mjera u zajednici** – treba uspostaviti službe za provođenje sankcija i mjera u zajednici; te službe trebaju imati visokostručno osposobljeno osoblje; rad službe treba biti temeljen na jasnoj političkoj izjavi – *policy statement* – koja objašnjava njihovu funkciju, svrhu i osnovne vrijednosti; uz političku izjavu trebaju postojati i planovi i programi rada, posebno s obzirom na osvješćivanje različitih organizacija i pojedinaca uključenih u primjenu sankcija i mjera u zajednici u odnosu prema važnosti rada usmjerenog zajedničkim ciljevima i zajedničkom razumijevanju načina rada
- **poboljšanje kredibiliteta sankcija i mjera u zajednici** (kod pravosudnih stručnjaka, suradničkih službi, opće javnosti i političara) – treba osigurati široko upoznavanje s Europskim pravilima o sankcijama i mjerama u zajednici; politički i administrativni lideri i opća javnost trebaju ponavljano dobivati informacije o ekonomskim i socijalnim dobitima od smanjenog zatvaranja i povećanog korištenja mjerama i sankcijama u zajednici; pravosudni autoriteti i osoblje provedbene službe trebaju stvoriti načine kvalitetne i trajne komunikacije; s obzirom na to da je reintegracija u zajednicu važan cilj tih sankcija i mjera, služba za njihovo provođenje treba aktivno surađivati s lokalnom zajednicom; uvođenje novih sankcija i mjera u zajednici treba biti praćeno medijskim kampanjama kako bi se pridobila podrška javnosti
- **postavljanje učinkovitih programa i intervencija** – treba jasno postaviti kriterije učinkovitosti, standarde i indikatore provedbe za primjenu programa i intervencija; programi i intervencije trebaju biti strukturirani sukladno postojećim spoznajama iz relevantnih istraživanja; programi i intervencije trebaju biti zasnovani na različitim metodama, specifična pozornost treba biti posvećena vjerojatnosti učinka na počinitelja, posebice s obzirom na osnovne vještine, obrazovni status i zaposlenost, moguću ovisnost ili prilagodbu zajednici; određivanje programa počiniteljima treba počivati na jasnim kriterijima, poput sposobnosti počinitelja da odgovori na konkretnu intervenciju, njihovoj procijenjenoj opasnosti i osobnim i socijalnim čimbenicima koji su povezani s vjerojatnošću recidiva; specijalnu pozornost treba posvetiti razvoju programa i intervencija za počinitelje koji su recidivirali u ozbiljan kriminalitet ili postoji takva opasnost
- **istraživanja sankcija i mjera u zajednici** – treba investirati u istraživanja kojima bi se nadzirala primjena i evaluirala učinkovitost realiziranih programa i intervencija; istraživanja trebaju biti usmjerena na iznalaženje čimbenika koji su pridonijeli prevenciji recidiva i onima koji su pridonijeli recidivu; treba omogućiti istraživanja koja bi ispitivala učinkovitost različitih programa; treba osmisliti statistiku koja

bi lako omogućivala uvid u korištenje i ishode sankcija i mjera u zajednici; treba provoditi kvalitativne i kvantitativne procjene opterećenja osoblja koje provodi sankcije i mjere u zajednici kako bi se postigla viša razina učinkovitosti, viši stupanj radnog morala i mentalnog zdravlja osoblja.

3. ZAKONSKA REGULATIVA PROBACIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

U skladu s međunarodno prihvaćenim standardima uspostava probacijskog sustava u Republici Hrvatskoj pokrenuta je 2007. godine, a razrađena provedbom *Twinning light* projekta Europske unije (svibanj–prosinac 2007.). Projekt je razradila skupina sastavljena od predstavnika znanstvene zajednice i službenika Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav, zajedno s ekspertima iz zemlje koja je određena za partnera u projektu – Velike Britanije.⁵

Konačni rezultat projekta bilo je donošenje *Strategije ustrojavanja probacijske službe 2008.–2012.* Ministarstvo pravosuđa je u sklopu provedbe navedene Strategije izradilo prijedlog Zakona o probaciji i uputilo ga u saborsku proceduru.

Konačni prijedlog Zakona o probaciji prihvatio je i izglasao Hrvatski sabor, te je Zakon stupio na snagu u rujnu 2009. godine.

Zakonom o probaciji naglašeno je sljedeće:

- da su probacijski poslovi od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku
- da su probacijski poslovi u nadležnosti Uprave za probaciju ustrojene u Ministarstvu pravosuđa
- da Ministarstvo pravosuđa jedanput godišnje o radu Uprave za probaciju izvješuje Vladu Republike Hrvatske i javnost
- da Vlada Republike Hrvatske na temelju dobivenog izvješća jedanput godišnje izvješuje Hrvatski sabor.

3.1. Probacijski poslovi po Zakonu o probaciji

Radi razumijevanja same probacije kao pojma i njezinoga opsega i sadržaja treba reći kako su ZoPro-om, u članku 3., definirani probacijski poslovi kao poslovi koji se obavljaju radi zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani sa činjenjem kaznenih djela, te sudjelovanjem u organiziranju pružanja pomoći žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i obitelji počinitelja.

Člankom 13. stavkom 1. ZoPro-a, *probacijski poslovi* su pobliže pobrojani:

1. procjena kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja,
2. izrada pojedinačnog programa postupanja,
3. nadzor izvršavanja obveza prema rješenju državnog odvjetnika kada odlučuje o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti,

⁵ Više o probaciji u Velikoj Britaniji na: http://www.direct.gov.uk/en/CrimeJusticeAndTheLaw/PrisonAndProbation/DG_181731 - 19. 7. 2010.

4. postupci izvršavanja uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi,
5. nadzor izvršavanja mjere opreza obveze redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu,
6. nadzor provođenja mjera utvrđenih rješenjem o određivanju istražnog zatvora u domu,
7. izrada izvješća zatvoru, odnosno kaznionici,
8. nadzor nad uvjetno otpuštenim osuđenikom,
9. izrada izvješća o počinitelju za državno odvjetništvo, sud i suca izvršenja,
10. sudjelovanje u organiziranju pomoći i podrške žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i obitelji počinitelja.

Pri analizi probacijskih poslova vidimo kako se radi o vrlo širokoj lepezi poslova. Već pri samom definiranju probacijskih poslova, vidljivo je kako oni obuhvaćaju ne samo provođenje *alternativnih sankcija* (t. 4. st. 1. čl. 13. ZoPro-a), već da se odnose i na cijeli niz poslova nadzora i tretmana vezanih za počinitelja kaznenog djela.

Kod analize probacijskih poslova nezaobilazno je osvrnuti se na procjenu kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja, za što treba reći kako navedeno predstavlja postupak u probacijskim poslovima usmjeren na procjenjivanje kriminogenog rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela i nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi, te definiranje tretmanskih potreba.

Pri obavljanju probacijskih poslova propisana je dužnost sačinjavanja izvješća kao službenih dokumenata koje izrađuje ured za probaciju na zahtjev državnog odvjetništva, suda, suca izvršenja te kaznionice odnosno zatvora, u postupku odlučivanja o kaznenom progonu, mjerama osiguranja prisutnosti okrivljenika i mjerama opreza, izboru vrsta kaznenopravnih sankcija i sigurnosnih mjera, odgode izvršavanja kazne zatvora, prekida izdržavanja kazne zatvora, odobravanja pogodnosti izlaska iz kaznionice, odnosno zatvora te nadzora nad uvjetno otpuštenim osuđenikom.

Način provođenja probacijskih poslova detaljnije je propisan Pravilnikom o načinu obavljanja probacijskih poslova (NN 78/10.), ali za potrebe ovog rada njegove se odredbe neće prezentirati.

3.2. Pojedinačni program postupanja

Valja naglasiti da se probacija u Republici Hrvatskoj provodi samo ako *osoba dragovoljno pristane sudjelovati u takvom programu*. Po donošenju pojedinačnog programa postupanja, osoba uključena u probaciju obvezna je izvršavati postupke i mjere utvrđene tim programom.

Pojedinačni program postupanja donosi ured za probaciju na prijedlog službenika probacije koji obavlja poslove probacije. Po svojoj zakonskoj definiciji pojedinačni program postupanja je temeljni stručni dokument koji sadrži pedagoške, zdravstvene, psihološke, socijalne i druge stručne postupke i metode koje su primjerene osobinama i potrebama osobe, a usmjerene su na smanjenje rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela i nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi.

Program obuhvaća:

- identifikaciju čimbenika koji su kriminogeno utjecali na počinjenje kaznenog djela osobe uključene u probaciju
- mjere usmjerene na njihovo otklanjanje te
- metode i rokove za njihovo provođenje.

Osoba uključena u postupke probacije sudjeluje u izradi pojedinačnog programa postupanja, a svojim ga potpisom prihvaća.

Ovakvom formulacijom obuhvaćene su mnoge moderne kriminološke i penološke pretpostavke o načinu i svrsi kažnjavanja, a posebno je značajno što će i osoba koja će biti "korisnik" programa i sama sudjelovati u njegovoj izradi. Do sada u Republici Hrvatskoj nije bilo moguće sudjelovati u kreiranju vlastite kazne, a dosadašnji program rehabilitacije nije polučio nikakve značajnije rezultate. Upravo bi spajanje tih dviju svrha – društvene retribucije (ipak se radi o kazni) i specijalno preventivne (prevencija recidiva) moglo biti presudno u postizanju svrhe kažnjavanja, dakle uključivanje u društvo i život u društvu sukladno zakonima i normama tog društva. Da bi se ostvario taj cilj, potrebna je suradnja svih društvenih subjekata, a naročito službi koje su direktno ili posredno nadležne za pružanje pomoći kod penalnog prihvata.

3.3. Ustroj Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima

U skladu s navedenim, moguće je zaključiti da je implementacija modernog penološkog pristupa i prihvaćanje međunarodno utvrđenih standarda bila okosnica osnivanja ove službe pri Ministarstvu pravosuđa. Kao kuriozitet ističe se rad sa žrtvama i svjedocima kroz sustav podrške, koji prije nije postojao. Štoviše, žrtva i svjedok bili su samo sredstvo koje je kroz svjedočenje na glavnoj raspravi ispunilo svoju svrhu u kaznenom postupku. Briga za fizičko ili psihičko stanje žrtve, pružanje pomoći i svaka druga radnja usmjerena na oporavak i pripremu za izlazak počinitelja iz zatvora, bile su isključivo stvar pojedinca i njegove snalažljivosti.

3.4. Poslovi Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima

Za Upravu za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima treba reći kako je ona upravna organizacija u sastavu Ministarstva pravosuđa i za koju je predviđeno da obavlja upravne i stručne poslove: a) kod odlučivanja o kaznenom progonu, b) kod izbora i izvršavanja kaznenopravnih sankcija i mjera punoljetnom počinitelju kaznenog djela, c) kod organizacije podrške i pomoći žrtvi i oštećeniku, te d) kod podrške i pomoći obitelji žrtve i obitelji počinitelja kaznenog djela. Također, provodi stručnu izobrazbu probacijskih službenika, te obavlja unutarnji nadzor pravilnog, pravodobnog i zakonitog rada ustrojstvenih jedinica i službenika Uprave.

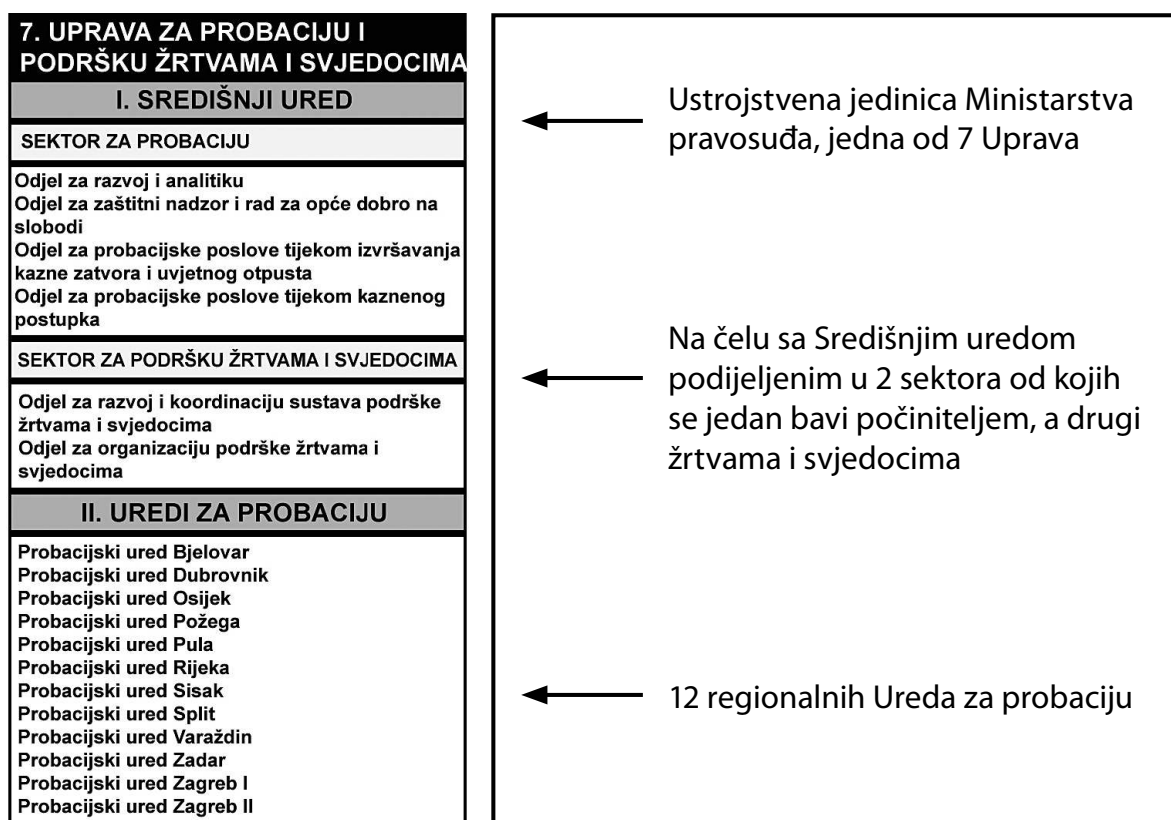
Za obavljanje opisanih poslova, ustrojavaju se sljedeće ustrojstvene jedinice:

- a) Središnji ured** – prati, unaprjeđuje i nadzire zakonitost rada i postupanja u probacijskim uredima, te provodi upravni i inspekcijski nadzor,
- b) Uredi za probaciju** (odjeli) – obavljaju probacijske poslove pobrojane u članku 13. stavku 1. ZoPro-a.

Kao novina u sustavu javljaju se i *stručne službe* koje imaju zadatak oformiti djelotvoran sustav pomoći i podrške za one kategorije koje nisu do sada bile uključene u rad

penalnog sustava, a to su žrtve i svjedoci. S obzirom na to da je nužno za takvu radnju stvoriti formalne i materijalne preduvjete, javljaju se i dvije nove ustrojstvene jedinice:

– **Odjel za razvoj i koordinaciju sustava podrške žrtvama i svjedocima** sudjeluje u izradi strateških dokumenata za zaštitu i unaprjeđenje prava žrtava i svjedoka, te prati njihovu primjenu u području pravosuđa; prati primjenu međunarodnih dokumenata u pitanjima podrške žrtvama i svjedocima; sudjeluje u izradi propisa i davanju mišljenja na propise iz područja podrške žrtvama i svjedocima; izrađuje preporuke za ujednačavanje prakse postupanja sa žrtvama i svjedocima; prikuplja podatke, izrađuje izvještaje i analize o sustavu podrške žrtvama i svjedocima, te obavlja stručne i administrativne poslove za povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za praćenje i unaprjeđenje sustava podrške žrtvama i svjedocima; koordinira rad i provodi upravni nadzor nad radom Odjela za organiziranje i pružanje podrške žrtvama i svjedocima na sudovima; organizira i provodi edukacije i psihološke supervizije djelatnika odjela i volontera; koordinira razvoj sustava podrške djeci žrtvama i svjedocima kaznenih djela

Slika 1: Ustroj Uprave za probaciju – shematski prikaz⁶

– **Odjel za organizaciju podrške žrtvama i svjedocima** sudjeluje u organiziranju psihosocijalne pomoći u skladu sa zakonom, te pruža opću pravnu informaciju o pravima žrtava i svjedoka; obavlja stručne poslove pružanja psihološke pomoći žrtvama i svjedocima, posredovanja u osiguranju fizičke zaštite kad je to potrebno, te pruža pomoć u pripremanju odlazaka i organizaciji pristupa nadležnom pravosudnom tijelu za svjedoke

⁶ http://www.pravosudje.hr/Download/2010/05/21/Unutarnje_ustojstvo_Ministarstva_pravosuda1.doc - 15. 5. 2010.

i druge sudionike koji su pozvani na ispitivanje u kaznenim postupcima pred nadležnim pravosudnim tijelima u Republici Hrvatskoj, kao i izvan Republike Hrvatske kada je takva podrška predmet zamolbe za međunarodnom pravnom pomoći; obavlja i druge poslove iz svojega djelokruga).

4. ALTERNATIVNE KAZNE SANKCIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ I SUSTAV PROBACIJE

4.1. Uvodne napomene o alternativama kaznenopravnih sankcija

U pozitivnom hrvatskom kaznenom pravu kazne su isključivo novčana kazna i kazna zatvora. Kao alternativne kaznenopravne sankcije u najširem smislu riječi mogu se spomenuti sve one na temelju kojih se osuđene osobe ne upućuju na izdržavanje zatvorske kazne. Inače, postoje teorijski brojne podjele alternativnih sankcija (Tot, 2007:21-39). Od alternativnih sankcija u hrvatskom pozitivnom kaznenom pravu možemo spomenuti *uvjetnu osudu, uvjetnu osudu sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi*.

Radi se o izuzetno interesantnom alternativnom pristupu, posebice u današnje doba kada se sve više i opravdano govori o "*krizi kazne zatvora*" (prekapacitiranost zatvora, penološki recidivizam, neučinkovitost penalnog tretmana, nepovoljne psihološke i psihosocijalne posljedice tretmana u zatvorima...). Također, kao izuzetno negativne spominju se posebice kratkotrajne kazne zatvora koje se ne izriču za kaznena djela značajne težine, no svakako negativno utječu na osuđenika u okviru brojnih osobnih sadržaja i u očima okoline u kojim ta osoba ostaje etiketirana kao bivši osuđenik. Alternativama kazni zatvora svakako se nastoje izbjeći negativni učinci i pokušavaju se pronaći adekvatniji načini kažnjavanja kojima bi se postigao maksimalan učinak uz minimalnu "štetu".

4.2. Uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi sukladno Zakonu o probaciji

Prema članku 21. stavku 1. i 2. ZoPro-a izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi započinje se nakon pravomoćnosti i izvršnosti sudske presude. Uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi u pravilu se izvršava u mjestu prebivališta, odnosno boravišta osuđenika.

U pogledu upućivanja na njihovo izvršavanje, u članku 22. ZoPro-a se navodi da će općinski sud koji je sudio u prvom stupnju, pravomoćnu i izvršnu presudu, kojom je izrečena uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom ili rad za opće dobro na slobodi, u roku od osam dana, dostaviti općinskom sudu i uredu za probaciju prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta osuđenika radi izvršavanja (st. 1.). Ured za probaciju će donijeti *pojedinačni program postupanja* u skladu sa člankom 14. ZoPro-a, te u rokovima određenim Pravilnikom o načinu obavljanja probacijskih poslova dostavit će ga nadležnom općinskom sudu (st. 2.).

Obveze ureda za probaciju u izvršavanju uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi regulirane su člankom 23. ZoPro-a. Tako ured za probaciju izvješćuje nadležni općinski sud o ostvarivanju programa postupanja uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom svaka četiri mjeseca, a rad za opće dobro na slobodi nakon polovine

izvršenog rada (st. 1.). Ured za probaciju će bez odgode izvijestiti sud o neispunjavanju obveza utvrđenih pojedinačnim programom postupanja i predložiti preispitivanje izvršavanja izrečene sankcije (st. 2.). Kada sud primi izvješće o neispunjavanju obveza utvrđenih pojedinačnim programom postupanja, pokrenut će postupak preispitivanja izvršavanja zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi najkasnije u roku od tri dana od dana primitka izvješća, upoznat će osuđenika sa sadržajem izvješća i dokazima na koje se osuđenik ima pravo očitovati, te će u roku od tri dana od provedenog postupka zapisnik sa izvješćem ureda za probaciju dostaviti općinskom sudu koji je sudio u prvom stupnju (st. 3.). Izvješće treba sadržavati opis ponašanja osuđenika, opis tretmanskih postupaka i njihov utjecaj na osuđenika (st. 4.).

U pogledu provedbe rada za opće dobro na slobodi ured za probaciju sklapa ugovor s ustanovama i drugim pravnim osobama za provođenje rada za opće dobro na slobodi, kojim se utvrđuju međusobna prava i obveze stranaka (čl. 24. st. 1. i 2. ZoPro-a).

Regulirani su i uvjeti izvršavanja rada za opće dobro na slobodi, prema kojima se osuđenika na rad za opće dobro na slobodi raspoređuje uz njegov pisani pristanak. Za vrijeme izvršavanja rada za opće dobro na slobodi ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa osigurat će osuđenika od profesionalnog oboljenja i nesreće na poslu (čl. 25. st. 1. i 2. ZoPro-a).

Predviđena je i mogućnost odgode i prekid rada za opće dobro na slobodi pa se tako izvršavanje rada za opće dobro na slobodi može odgoditi na molbu osuđenika koji molbu podnosi uredu za probaciju u roku od tri dana od primitka odluke o rasporedu na rad. Također, tijekom izvršavanja rada za opće dobro na slobodi osuđenik može uredu za probaciju podnijeti molbu za prekid izvršavanja rada. Ured za probaciju će u roku od tri dana od primitka molbe odlučiti o odgodi, odnosno prekidu izvršavanja rada. Protiv odluke ureda za probaciju osuđenik i državni odvjetnik mogu podnijeti žalbu nadležnom sudu u roku od tri dana od primitka odluke, a sud će o žalbi odlučiti u roku od tri dana (čl. 26. st. 1. – 4. ZoPro-a).

Razlozi za odgodu i prekid rada za opće dobro na slobodi mogu biti sljedeći:

- 1) akutno oboljenje osuđenika ili značajno pogoršanje kroničnog oboljenja
- 2) smrtni slučaj člana obitelji, teška bolest ili obveza izbivanja člana uže obitelji osuđenika čime osuđenik postaje jedini obvezni osiguravatelj skrbi malodobne djece, bračnog ili izvanbračnog druga, roditelja, posvojitelja ili posvojenika, a koju je prema mišljenju centra za socijalnu skrb obvezan osigurati
- 3) potreba obavljanja ili dovršenja radova izazvanih elementarnom nepogodom ili drugim događajem zbog čijeg bi neobavljanja nastala znatna materijalna šteta, a u užoj obitelji osuđenika nema druge radno sposobne osobe (čl. 27. st. 1. t. 1. – 3. ZoPro-a). No, osim nabrojanih razloga iz stavka 1. toga članka, osuđeniku se može odgoditi ili prekinuti rad za opće dobro na slobodi i iz drugih opravdanih razloga najdulje do tri dana.

5. ZAKLJUČAK

Ovim radom smo nastojali prikazati sustav probacije predviđen Zakonom o probaciji što predstavlja novinu u Republici Hrvatskoj. Uz zakonodavnu regulativu poseban naglasak stavljen je na alternativne kaznene sankcije koje su u radu prikazane kroz zakonom

predviđen sustav probacije. Potpuna primjena instituta probacije očekuje se do 1. siječnja 2012. godine kada se treba početi primjenjivati i nadzor uvjetno otpuštenog osuđenika, te pomoć žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i počinitelja. U međuvremenu se očekuje okončanje donošenja niza podzakonskih propisa predviđenih Zakonom o probaciji.

U području unutarnjih poslova opravdano se može zaključiti da bi pomoć nadležnim tijelima pri obavljanju poslova probacije svakako mogli pružati policijski službenici. Začetak buduće suradnje i pružanja asistencije vidi se i određen je donesenim Pravilnikom o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu (NN 65/10. – čl. 4. i 5.). Podsjetimo, nadzor provođenja mjera utvrđenih rješenjem o određivanju istražnog zatvora u domu, jedan je od ZoPro-om utvrđenih probacijskih poslova.

Osim što je uvođenje probacije u naše zakonodavstvo bila jedna od obveza koju je trebalo ispuniti prije ulaska u Europsku uniju, usklađivanjem s *aquis communautaire* – njeno je uvođenje višestruko korisno. Naime, uzevši u obzir da se Republika Hrvatska odlučila za tzv. rehabilitacijski pristup pri određivanju načina izvršenja kazne zatvora, a penološka praksa je ipak pokazala kako su se mnogi zatvori pretvorili u prave "škole zločina", što predstavlja značajan problem pri postupku rehabilitacije, probacijom bi se trebalo pomoći pri rješavanju dijela problema jer bi se njome trebao još više naglasiti humanistički i korektivni pristup kažnjavanju, ali tako da kazna za određena kaznena djela, s obzirom na njihovu težinu i pristanak osuđenika, neće više biti strogo institucionalizirana.

LITERATURA

1. Horvatić, Ž. i dr. (2002). *Rječnik kaznenog prava*. Zagreb: Massmedia.
2. Kazneni zakon. NN 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08. Zagreb: Narodne novine.
3. Klaić, B. (1972). *Veliki rječnik stranih riječi*. Zagreb: Zora.
4. Mihoci, M. (2006). *Sigurnost kaznionica i zatvora*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13(2), 879.-905.
5. *Pravilnik o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu*. NN 65/10. Zagreb: Narodne novine.
6. *Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova*. NN 78/10. Zagreb: Narodne novine.
7. Šeparović, Z. (2003). *Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju*. Zagreb: Pravni fakultet.
8. Tot, B. (2007). *Alternativa kazni zatvora – rad za opće dobro na slobodi*. Policijska i sigurnost, 16(1-2), 21.-39.
9. Vukadin Kovčo, I., Rajić, S., Balenović, M. (2009). *Uspostava probacijskog sustava – novi izazov za Hrvatsku?* Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 16(2), 711.-751.
10. *Zakon o probaciji*. NN 153/09. Zagreb: Narodne novine.

Summary

Lana Milivojević, Roman Tomašković

Probation and the Alternatives to Prison Sentence in the Republic of Croatia

Besides the introductory annotations associated with penal system in general and the present experience with prison punishing which led to the reconsideration of the purpose of that punishment (recidivism, crowded jails, penal populism ect.), in this paper will be presented one of the solutions of an out institutional way of punishing as a one of the alternatives to the prison punishment and also as a one of the possible resolution of the problems that are noticed. The paper is about probation as a novelty in Croatian legislature and also about the Probation Act, which was put into the force in December 2009. Also, in the paper authors will define the meaning of the term probation and they will refer on the international grounds which are regulating the probation. After that the main subject of interest will be the regulations of the Probation Act and the Croatian system of the probation in general. The probation institute in Croatia will fully take hold up to 1th January 2012 and until then it is necessary to adopt several bylaws.

Key words: penal system, penal sanctions, alternatives to prison, probation.